

4 Oppfølging av vernevedtak

Forvaltningsmyndigheten har bl.a. ansvaret for den daglige forvaltningen av verneområdene og for å følge med på utviklingen i verneområdet. De skal f.eks. sørge for at nødvendige tiltak som fysisk tilrettelegging der dette er nødvendig av hensyn til verneverdiene gjennomføres. Foto: Randi Boe

4 Oppfølging av vernevedtak

4.1 Kunngjøring av vernevedtak

Naturmangfoldloven 19. juni 2009

§ 46 (Grunngiing og kunngjøring av vernevedtak)

"I vedtak etter § 34 skal begrunnelsen gjøre rede for hvilket naturmangfold og andre verdier som er vernet i og med vernevedtaket, og hvordan det bidrar til å oppfylle nasjonale forpliktelser.

Vedtaket etter §§ 34 og 45 skal kunngjøres etter reglene i forvaltningsloven § 38 og i minst én avis som er alminnelig lest på stedet. Vedtak om verneområder i sjø bør kunngjøres på en måte som er hensiktsmessig for å gjøre berørte interesser kjent med vedtaket. Vedtaket skal meddeles grunneiere, rettighetshavere og kommuner i verneområdet etter reglene i forvaltningsloven § 27. Kunngjøringen og meddelelsen skal gjøre oppmerksom på retten til erstatning etter § 50 og fristen etter § 51 første ledd.

Vernevedtaket skal tinglyses.

Vernevedtak skal være offentlig tilgjengelig i elektronisk form med tilhørende kart."

4.1.1 Orientering til grunneiere/rettighetshavere og kommune

Etter at vernevedtaket er fattet ved kongelig resolusjon, skal Fylkesmannen sørge for at grunneiere/rettighetshavere og vedkommende kommune(r) / fylkeskommune(r) får skriftlig underretning om vedtaket så snart som mulig. Det bør vurderes om slik orientering skal gis til samtlige lokale høringsinstanser.

Fylkesmannen får muntlig beskjed om når saken skal fremmes i statsråd, slik at oversendelsesbrev til lokale instanser kan forberedes i god tid. Oversendelsesbrevet dateres den dagen saken går i statsråd, og vedlegges kgl. res. med vedtatte vernebestemmelser og vernekart. Brevet skal sendes rekommandert til grunneiere og rettighetshavere.

Fylkesmannen i Finnmark
Finnmárkkku Fylkamánni

Opprettelse av Seiland nasjonalpark/ Sievjju álbmotmeahcci

I medhold av Naturvernloven ble det ved kongelig resolusjon av 8. desember 2006 vedtatt å opprette Seiland nasjonalpark.

Seiland nasjonalpark har et areal på 316,3 km², herav 9,6 km² sjøareal. Nasjonalparken ligger i Alta, Hammerfest og Kvalsund kommuner.

Rettighetshavere kan søke om erstatning for økonomiske tap som følge av vernevedtaket i henhold til Naturvernlovens § 20b. Eventuelle krav må framsettes innen 31.12.2008.

Høringsparter og kjente grunneiere og tomtefestere i verneområdene er tilsendt informasjon om vernevedtaket og reglene for erstatning.

Eiendomsforholdene på Seiland er til dels uoversiktelige. De som mener å ha eiendom eller feste innenfor nasjonalparken, og ikke har mottatt informasjon om vernevedtaket, bes kontakte Fylkesmannen.

Spørsmål om saken og ønsker om å få tilsendt verneforskrift og kart rettes til

Fylkesmannen i Finnmark, Miljøvernavdelinga, Statens Hus, 9815 Vadsø, tlf. 78 95 03 00.

Informasjon om vernevedtaket er lagt ut på Fylkesmannens internettside www.fylkesmannen.no/Finnmark

Miljøvernavdelingen
Birasgáhttenossodat

DICERO BY

Etter at vernevedtaket er fattet, skal Fylkesmannen kunngjøre vernet i en eller flere aviser i distriktet.

4.1.2 Kunngjøring

Miljøverndepartementet sender ut pressemelding om vernevedtaket og sender verneforskriftene med kart og grensebeskrivelse til:

- Statens kartverk/tingretten for tinglysing.
- Norsk Lovdat a som sørger for at verneforskriftene blir trykt i Norsk Lovtidende, avd. II (lokale og regionale forskrifter).
- Direktoratet for naturforvaltning som oppbevarer verneforskrifter med tilhørende vernekart.
- Regjeringsadvokaten som skal behandle en eventuell etterfølgende erstatningssak.
- Fylkesmannen som kunngjør vernevedtaket i en eller flere aviser i distriktet.

Kunngjøringen i lokale aviser skal være kort og konsis. Nedenfor følger eksempel på kunngjøring av vernevedtak:

[Vedtak om frivillig vern av Juveruddalen i Nore og Uvdal kommune](#)

[Opprettelse av Seiland nasjonalpark/Sievjju álbmotmeahcci](#)

4.2 Merking av vernegrenser

Merking av verneområder er omtalt i naturmangfoldloven § 47. I første ledd heter det:

"I verneområder etter dette kapitlet kan forvaltningsmyndigheten foreta skjøtsel og grensemerking av verneområdet".

Følgende formulering skal tas inn i verneforskriften § 1:

"De nøyaktige grensene for verneområdet skal avmerkes i marka. Knekkpunktene skal koordinatfestes. Forskriften med kart oppbevares i NN kommune, hos Fylkesmannen i NN, i Direktoratet for naturforvaltning og i Miljøverndepartementet. Det samme gjelder jordskiftekartet som lages etter grensemerking".

Sammen med henvisningen til naturmangfoldloven § 47 i vernevedtaket, gir dette hjemmel for å merke grensen i knekkpunkt og langs grenselinja der det er nødvendig. Hjemmelen omfatter også oppsetting av verneskilt som angir vernekategori langs grensen, eller innenfor grensen til verneområdet, uten grunneiers tillatelse. Oppsetting av verneskilt utenfor vernegrensen krever grunneiers tillatelse. Hjemmelen dekker ikke oppsetting av informasjonstavler eller -plakater. Slike tiltak krever grunneiers tillatelse.

4.2.1 Grensemerking

Grensemerkingen er den fysiske merkingen av de vedtatte vernegrensene i terrenget. Fylkesmannen (FM) har ansvar for å få gjennomført grensemerkingen. Utgiftene til grensemerking første gang dekkes av DN. Vedlikehold av grensemerker og remerking skal normalt utføres av SNO. Utgiftene til grensemerker i forbindelse med remerking dekkes likevel av DN.

Godkjente grensemerker leveres av Tunby A/S, 1820 Spydeberg, tlf. 69 83 82 00 og faks 69 83 66 68. Andre leverandører kan også benyttes, i den grad de kan levere tilsvarende produkter. Undersøk eventuelt med jordskifteretten i vedkommende fylke om hvilken leverandør de bruker.

I tillegg til de vanlige grenseboltene skal det utvikles en ny utgave, såkalte "Bymerker", tilpasset for verneområder. Dette er flate bolter som ikke stikker opp av terrenget. De er aktuell å bruke der oppstikkende bolter kan virke skjemmende, eller i spesielt værharde strøk.

Ut fra standard verneforskrift er det ingen plikt til å merke grenser i sjøen. Normalt settes det isteden opp grensemerker der vernegrensen går over land eller der den tangerer land (øyer, holmer og skjær). Formuleringen gir likevel hjemmel til å utføre merking i sjø hvis det skulle være behov for det. I så fall skal DN på forhånd konsulteres.

Etter vernevedtak skal grensene merkes så snart som mulig. Dette bør skje før fristen for å kreve erstatning/begjære skjønn utløper. Grensemerkingen skal foretas i samsvar med det vedtatte vernekartet. I tillegg er grensebeskrivelsen som ble laget i verneplanprosessen et helt nødvendig grunnlag for det praktiske merkearbeidet.

Før det sendes formelt krav om grensegangsak til jordskifteretten, skal det lages en oversikt over utgiftene som sendes DN. På dette grunnlag gir DN klarsignal til Fylkesmannen om å kreve sak for jordskifteretten.

Grensemerkingen er den fysiske merkingen av de vedtatte vernegrensene i terrenget. Her fra Trillemarka naturreservat. Foto: Knut Klev

Selve merkingen skal gjennomføres som grense- gangsak av jordskifteretten etter § 88 i [jordskifte- loven](#). Dette har flere fordeler:

- Både innmåling og merking oppfyller kravene i standard for [Stedfesting av eiendoms- og råde- rettsgrenser](#) (kap. 5.2.2).
- Jordskifteretten er en nøytral part mellom forvalt- ningsmyndighet og grunneiere/rettighetshavere, og har også ansvar for innkalling av parter, føring av rettsbok osv.
- Utgiftene til merking reguleres i lovverket, gjennom gebyr og sideutgifter. Derfor er det unødvendig å foreta en anbudsrunde.

Når beskrivelsen sier at vernegrensa skal følge ei eiendomsgrense, behandles dette som en ordinær grensegangsak. Dersom vernegrensa krysser eien- domsgrenser bør krysningsspunktet i de fleste tilfeller merkes. Avslutning av en sak som går for jordskifte- retten blir som for andre saker. Retten sørger for vedtak, forkyning og tinglysing. Sluttproduktet er ei rettsbok med en grensebeskrivelse og et jordskifte- kart som knyttes til saken. Jordskiftekartet må være i samsvar med vernekartet. Etter ankefristens utløp blir grensene rettskraftig og tinglyst på de eiendommer som har vært parter i saken.

Noen ganger følger verneområdets grense kom- mune- eller fylkesgrenser. Dersom det er tvil om hvor slike administrative grenser går, vil jordskifteretten ta spørsmålet opp med aktuelle myndigheter. Verne- grensen merkes deretter slik det var intensjonen at kommune-/fylkesgrensen skulle gå. Behovet for formell endring av kommune-/fylkesgrense etter merking av vernegrensen må vurderes og eventuelt gjennomføres av de aktuelle myndigheter.

I henhold til standard verneforskrift skal alle knekk- punkter merkes. I noen tilfeller kan likevel knekk- punktene være svært utilgjengelige, for eksempel på spisse fjelltopper, i bratte skrenter eller vanskelig tilgjengelige holmer og skjær på kysten. En eventuell merking kan i så fall både bli svært komplisert og føre til fare for liv og helse. I slike tilfeller bør FM unnlate å merke knekkpunktet, og bare oppgi koordinater ut i fra kartmateriale. Det beste er i så fall å ta ut punktene fotogrammetrisk. Hvis FM likevel mener det er behov for å merke slike punkt, skal eventuelle ekstrakostnader drøftes med DN på forhånd.

Etter grensemerking skal Fylkesmannen oversende kopi av rettsbok, grensebeskrivelse og jordskiftekart

til DN og Miljøverndepartementet. Kommunen får tilsendt nevnte kopier direkte fra Jordskifteretten. Forvaltningsmyndigheten må også oversende et oppdatert kartobjekt (SOSI-fil) til DN, slik at av- grensning etter merking kan oppdateres i Naturbase.

Det kan oppstå avvik mellom vernekartet og jordskiftekartet. Dette skyldes normalt at det har vært feil i det opprinnelig kartgrunnlaget, eller at grensegangen viser at det er behov for en mer "tjene- lig" grense. Jordskifteretten har likevel ikke noen selvstendig myndighet til å fastsette en mer "tjenelig" vernegrense. DN presiserer at eventuelle justeringer av vernegrensen kun kan skje med samtykke fra forvaltningsmyndigheten, og under forutsetning av at verneformålet blir ivarettatt.

Eventuelle avvik mellom vernekart og jordskiftekart vil normalt være små og uten praktisk betydning. I så fall vil jordskiftekartet og det nye kartobjekt- et i Naturbase fungere som et mer nøyaktig sup- plement til vernekartet. Noen avvik kan imidlertid være så store, eller av en slik art, at de kan føre til misforståelser. Dette forholdet må forvaltnings- myndigheten vurdere konkret etter at merkingen er utført. Ved behov skal forvaltningsmyndigheten tilrå at DN foretar en mindre vesentlig grenseend- ring, jf. [Kap 3.7](#), for å oppdatere vernekartet i tråd med jordskiftekartet. Når en slik sak forelegges DN, må avvikene presenteres på et kart der både "vedtaksgrensen" og "jordskiftegrensen" tydelig framgår. På det reviderte vernekartet skal like- vel bare "jordskiftegrensen" framgå. Saker som er behandlet i jordskifterettene regnes for å være tilstrekkelig hørt. Derfor trengs det normalt ikke noen ytterligere høring for å kunne vedta en mindre vesentlig grenseendring etter merking. Kommunen må imidlertid informeres særskilt, dersom de ikke allerede er underrettet gjennom jordskifterettens behandling av saken.

Etter merking vil en ny arealberegning av verne- området normalt avvike noe fra det arealet som er oppgitt i verneforskriften. Hvis avviket er stort kan dette i seg selv være god nok grunn til å vedta en mindre vesentlig endring av verneforskriften. Et arealavvik på mer enn 1 prosent er uheldig, og bør normalt føre til at oppgitt areal i verneforskriften endres.

Noen ganger etableres det spesielle soner i verne- området med hjemmel i forskriftens bestemmelser, for eksempel ferdselsforbud. Slike soner vil ikke bli merket av jordskifteretten. Derimot vil grensen til

for eksempel et plantefredningsområde innenfor et landskapsvernområde, bli merket av jordskifteretten på vanlig måte. Spesielle soner må likevel måles inn. Ved behov skal det også settes opp verneskilt for å informere nærmere om de regler som gjelder, jf Kap 4.2.2. Da benyttes SNO til slik innmåling og eventuell oppsetting av skilt, der de har kapasitet og kompetanse. Koordinatene til knekkpunktene i slike soner skal innmåles med GPS (enkelt utstyr), eller leses ut fra kart. På sikt er det et mål å kunne forvalte slike spesielle soner som egne kartobjekter i Naturbase.

SNO, eller forvaltningsmyndigheten, bør bistå jordskifteretten ved grensemerking. Dette kan være nyttig for SNO, siden de har ansvar for å vedlikeholde grensemerkene. Oppsetting av verneskilt er dessuten en oppgave for SNO, jf. Kap 4.2.2. Det kan derfor spares ressurser ved å sette opp verneskilt i forbindelse med grensemerking.

Ved ønske om alternative opplegg for grensemerking, må forvaltningsmyndigheten på forhånd avtale dette med DN. Ved bruk av andre aktører enn Jordskifteretten og SNO (vedlikehold/remerking) til grensemerking, skal det alltid innhentes pristilbud. Store prosjekt kan også kreve at arbeidet settes ut på anbud i henhold til gjeldende anbudsregler.

4.2.2. Oppsetting av verneskilt

Verneskilt angir vernekategori. De kan eventuelt ha ett underskilt med ferdselsrestriksjoner. Formålet er å orientere allmennheten om at de er i, eller på vei inn i et verneområde.

Teksten på verneskilt skal følge mal som fås ved henvendelse til Direktoratet for naturforvaltning.

Pålene som verneskiltene er festet til skal ikke benyttes til andre typer skilt. Forvaltningsmyndigheten har ansvar for å sette opp verneskilt. Utgifter til kjøp av verneskilt dekkes av DN. Forvaltningsmyndigheten må melde inn prioriterte behov for å sette opp verneskilt til SNO gjennom bestillingsdialogen.

Arbeidet med oppsetting og vedlikehold av verneskilt skal normalt utføres av SNO der de har ansvar og kapasitet. SNO har ansvar for å samordne bestilling av verneskilt, herunder anslå det årlige behovet for ulike typer verneskilt overfor leverandør av skilt og folier.

Det kan benyttes samiske navn på verneskilt, men da etter en konkret vurdering av behovet. Det er ikke laget maler for tekst og utforming av samiske

skilt. Ta kontakt med DN dersom behovet oppstår. Verneskilt leveres av Fogn Aluminium ANS, 4164 Fogn, tlf. 51 71 08 52 og faks 51 71 06 15. Skiltene består av selvklebende folie montert på brune aluminiumsplater. Foliene produseres av Chr Brynhildsen & Co AS, Pb. 64, 1483 Skytta. Firmaet kontaktes på telefon 67 14 70 40 (kontor) eller 40 40 63 43 (mobil). Se ellers kontaktinformasjon på internett (www.serigrafi.com). Skiltene festes normalt på aluminiumspåler lakkert i samme brunfarge som skiltplaten, eller på impregnerte trepåler. Skiltene har både bokmål- og nynorsk tekst. De finnes i A5- og A6-format. Kontakt leverandøren for å få oppdatert prisliste.

Verneskilt skal settes opp i selve vernegrensen ved naturlige innfallsporter til verneområdet. De skal plasseres slik at teksten vender ut av verneområdet. Det skal bare settes opp verneskilt der det er nødvendig av hensyn til områdets brukere. Eksempler på dette er særlig veier, stier eller andre ferdselsårer som fører inn i verneområdet. Koordinatene for utplasserte verneskilt skal måles inn med GPS (enkelt utstyr) eller leses ut fra kart. Dette vil gjøre vedlikehold og gjenfinning av skiltene lettere. På sikt er det et mål å lagre koordinatene og eventuelt tilleggsopplysninger i Naturbase, eller tilsvarende databaser.

Verneskilt kan også settes opp inne i selve verneområdet. Et eksempel på dette er holmer og øyer, der hele eller deler av vernegrensen går i sjøen. Et annet eksempel er verneområder med ferdselsforbud, der

Informasjonstavler settes opp ved viktige innfartsårer til verneområdene. Parkeringsplasser og stoppesteder langs veier er ofte gode alternativ. Ved oppsetting av informasjonstavler må en sørge for å få tillatelse fra grunneier. Foto: Mogens Lorentzen

Sårbare verneområder med ferdselsrestriksjoner krever særskilt god informasjon. Fra Stabbursnes naturreservat. Foto: Morten Ekker

det kan være vanskelig å få informert godt nok om forbudet. Det kan føre til at brukere, uforvarende eller med overlegg, overtrer ferdselsforbudet. I slike tilfelle kan det være aktuelt å sette opp verneskilt på "utsatte" steder inne i verneområdet. Selv om verneforskriften gir hjemmel for å sette opp verneskilt inne i verneområdet, bør dette likevel skje i dialog med grunneier/rettighetshaver.

Øverste kant på skiltplaten skal være ca. 5 cm under stangtoppen. Eventuelle underskilt festes like under hovedskiltet. Skiltstolpene bør festes i berg eller jordfaste steiner. Skilt i jord plasseres i passende høyde (ca. 1,5 m) slik at det er lett å lese. I fjell plasseres skiltplaten ca. 50 cm høyt. På steder med særlig høy vegetasjon eller stor snødybde kan det være nødvendig å bruke høyere påler. Langs strand plasseres skiltene så høyt at de ikke skades av vann og is. Skiltene bør plasseres slik at de i størst mulig grad faller naturlig inn i terrenget. Der det er hensiktsmessig kan skiltene skrus fast til husvegger, gjerder, brygger eller lignende. I så fall må det innhentes tillatelse fra grunneier. Til dette formål leveres også skilt trykt på 3 mm plast uten aluminiumsplate. Leverandørene kan bistå med praktiske råd om montering. For øvrig viser DN til håndbok om Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv, jf. kap. 4.2.3.

Opplysninger om ferdselsforbud på hekkeholmer for sjøfugl er en spesiell utfordring. Slike ferdselsforbud gjelder ofte også i tilgrensende sjøområder, og da normalt i en sone på 50 m rundet holmene. I en slik avstand kan besøkende ha problemer både med å oppdage og å lese verneskiltene. Likevel er det normalt ikke ønskelig å bruke større eller andre typer skilt. Større skilt krever kraftigere dimensjonering, for å unngå at sjø og vind bryter dem ned. På små holmer og skjær ville dette virke som svært skjemmende inngrep. DN anbefaler følgende alternativer:

- Informere bedre om områder med ferdselsforbud i lokalmiljøet: Utdeling av kart og brosjyrer til aktuelle lag og foreninger i regionen. Oppsetting av kart og informasjonstavler på viktige møtesteder som havner, marinaer osv.
- Plassere ut bøyer med verneskilt i sjøen: I områder med svært mye ferdsel kan dette være nødvendig. Der ferdselsforbudet er tidsbegrenset, må bøyene settes ut og tas inn til rett tid. Slike tiltak er imidlertid svært ressurskrevende, og gjøres kun etter en konkret vurdering. Ta kontakt med DN og SNO før slike alternativ iverksettes.

4.2.3 Informasjonstavler

Informasjonstavler settes opp ved viktige innfartsårer til verneområdene. Parkeringsplasser og stoppesteder langs veier er ofte gode alternativ. Se lenker:

Grafisk profil for informasjonsplakater:

[Nasjonalpark](#)

[Landskapsvernområde](#)

[Naturreservat](#)

[Verdensarvområde](#)

"Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv"
[DN-håndbok nr. 27 - 2006.](#)

4.2.4 Merking av midlertidig vern

Eventuell merking av midlertidig vernede områder, må vurderes opp mot arealpress og arealbruk i det aktuelle området. Det skal ikke brukes grensemerker som setter varige spor, og det skal bare brukes skilt som angir midlertidig verneform.

4.3 Erstatning for vern etter mangfoldloven – saksbehandling

Naturmangfoldloven 19. juni 2009

§ 50 (erstatning til eiere og rettighetshavere i verneområder)

En eier eller rettighetshaver i eiendom som helt eller delvis blir vernet som nasjonalpark, landskapsvernområde, naturreservat, biotopvernområde eller marint verneområde, har rett til erstatning fra staten for økonomisk tap når et vern medfører en vanskeliggjøring av igangværende bruk. For bruk som trenger tillatelse fra offentlig myndighet, gjelder retten til erstatning bare hvis tillatelse er gitt for det er foretatt kunngjøring etter § 42.

Når vilkårene etter første ledd er oppfylt, fastsettes erstatningen for tap i igangværende bruk i samsvar med utmålingsreglene i lov av 6. april 1984 nr. 17 om vederlag ved oreigning av fast eiendom (ekspropriasjonserstatningslova). Ved anvendelse av nevnte lov § 10 er det tidspunktet for vernevedtaket som skal legges til grunn.

Kongen fastsetter ved forskrift hva som regnes som igangværende bruk for virksomhet i henhold til

- a) utvinningstillatelse etter lov 29. november 1996 nr. 72 om petroleumsvirksomhet (petroleumsloven),
- b) utmål etter lov 30. juni 1970 nr. 70 om bergverk (bergverksloven),
- c) mineralloven.

§ 51 (fremgangsmåten ved fastsetting av erstatning)

Staten skal senest ett år etter at vernevedtaket ble truffet, gi tilbud om erstatning etter § 50 til en eier eller rettighetshaver som har fremsatt skriftlig svar om dette innen fire måneder fra vernevedtaket. Departementet kan forlenge fristen og kan også gi oppfriskning for oversittelse av fristen. Bestemmelser i lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) om oppfriskning gjelder så langt de passer.

Blir tilbudet ikke akseptert, kan eier eller rettighetshaver senest seks måneder etter at det ble gitt, sette fram krav for fylkesmannen om at staten begjærer rettslig skjønn for tingretten til fastsetting av erstatning etter § 50.

Skjønnset holdes etter reglene i lov 1. juni 1917 nr. 1 om skjønn og ekspropriasjonssaker (skjønnsprosessloven) og reglene i dette ledd. Tingretten kan gi oppfriskning for oversittelse av fristen i annet ledd etter reglene i tvisteloven. For saksomkostninger ved underskjønn gjelder skjønnsprosessloven § 42. Ved overskjønn begjært av staten skal staten dekke grunneierens nødvendige omkostninger. Ved overskjønn begjært av grunneieren får reglene i tvisteloven kapittel 20 anvendelse.

4.3.1 Erstatning til eiere og rettighetshavere i verneområder

Det er felles regler om erstatning for varig områdevern uavhengig av hvilken verneform et område blir vernet som. Dette framgår av naturmangfoldloven. Reglene gjelder ikke for midlertidig vern. § 50 første ledd fastslår at grunneiere og rettighetshavere har krav på erstatning når et vernevedtak medfører økonomisk tap som følge av at igangværende bruk blir vanskeliggjort. For å kunne kreve erstatning må altså vernevedtaket medføre restriksjoner på igangværende bruk og restriksjonene må innebære et økonomisk tap.

Med "igangværende bruk" menes den bruk av eiendommen som faktisk foregår på vernetidspunktet. Bruk som er opphørt eller som ikke har kommet i gang anses ikke som "igangværende bruk". Tap som skyldes at bruksendring eller omlegging av drift blir forhindret, gir ikke rett til erstatning etter denne bestemmelsen, med mindre det er gitt tillatelse til dette fra offentlig myndighet før et påtenkt vernevedtak er kunngjort. Når det gjelder skogbruk vil kravet til erstatning være oppfylt dersom det er sannsynlig at grunneier eller rettighetshaver ville ha drevet skogbruk med økonomisk overskudd på det vernede areal dersom vernet ikke hadde blitt etablert.

Retten til erstatning for restriksjoner på bruksendring som krever offentlig tillatelse (f.eks hyttebygging, kraftutbygging o.l.), gjelder kun hvis slik tillatelse var gitt før det ble kunngjort oppstart av verneplanarbeidet.

Ved vurderingen av om kravet til vanskeliggjøring av igangværende bruk er oppfylt eller ikke, skal det kun tas hensyn til ulemper som har økonomisk betydning. Dette innebærer at det må foreligge et økonomisk tap som følge av vernevedtaket.

Når vilkårene for erstatning er til stede, skal hele tapet erstattes.

4.3.2 Informasjon til grunneiere og rettighetshavere ved vernevedtak

Når et vernevedtak fører til at igangværende bruk av eiendommen blir vanskeliggjort, og grunneiere og rettighetshavere blir påført et økonomisk tap som følge av vernevedtaket, har de rett til erstatning etter naturmangfoldloven § 50. (Hva som menes med igangværende bruk er definert ovenfor.) Fylkesmannen skal opplyse om vernevedtaket til grunneiere og rettighetshavere etter reglene i forvaltningsloven § 27. I forbindelse med kunngjøringen av et vernevedtak skal det gjøres oppmerksom på retten til å kreve erstatning etter § 50, samt fristen for å kreve erstatning etter § 51 første ledd. Direktoratet for naturforvaltning kan bistå med å utforme en tekst om dette i forbindelse med kunngjøringen. De aktuelle bestemmelsene i naturmangfoldloven bør siteres.

4.3.3 Fristen for krav og tilbud om erstatning

Reglene om erstatning i naturmangfoldloven setter korte frister både for å kreve erstatning og for statens fremsettelse av tilbud om erstatning.

Etter § 51 må grunneiere og rettighetshavere fremme krav om erstatning innen fire måneder etter at vernevedtaket blir truffet.

For grunneiere og rettighetshavere der vedtak om vern som nasjonalpark eller landskapsvernområder er truffet etter 31. desember 2008, men før naturmangfoldloven trådte i kraft 1. juli 2009, gjelder de opprinnelige frister som fulgte av naturvernloven § 20 b, dvs. at krav om erstatning må fremsettes innen ett år fra kunngjøring av vernevedtaket.

Etter naturmangfoldloven § 51 må staten fremsette et tilbud til de som har fremmet krav om erstatning innen et år fra vernevedtaket. Det er Regjeringsadvokaten eller annen advokat som fremsetter tilbud om erstatning på vegne av staten.

Reglene om erstatning i naturmangfoldloven er gitt tilbakevirkende kraft for eldre vernevedtak etter naturvernloven. De omfatter således flere tusen grunneiere og rettighetshavere over hele landet. Det er derfor foreslått i utkast til forskrift til naturmangfoldloven § 77 at statens frist til å fremsette tilbud om erstatning for disse sakene settes til 31. desember 2012.

4.3.4 Oppfriskning - Forlengelse av frist

Etter naturmangfoldloven § 51 kan departementet forlenge fristen for å fremme krav og gi tilbud om erstatning. Vedtak om forlengelse av fristen må skje innen fristens utløp. Det er derfor viktig at Fylkesmannen snarest formidler denne typen henvendelser til direktoratet.

Departementet kan også gi oppfriskning for oversittelse av fristen til å kreve erstatning. Bestemmelser i lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) gjelder så langt de passer. Ved vurderingen av om oppfriskning skal gis, vil det tillegges stor vekt om vedkommende grunneier eller rettighetshaver har mottatt eller burde være kjent med nødvendig informasjon om vernevedtaket, om retten til å kreve erstatning, samt fristen for dette. For å dokumentere at den enkelte grunneier eller rettighetshaver har fått informasjon om sine rettigheter i forbindelse med vernevedtaket skal kunngjøringen av vernevedtaket derfor sendes rekommandert.

Dersom Fylkesmannen får krav om erstatning etter fristens utløp, skal Fylkesmannen opplyse om retten til å kreve oppfriskning etter tvistelovens bestemmelser. Samtidig må det vises til tvisteloven § 16-13 om fristen for å begjære oppfriskning. Fristen er en måned etter at det ble underrettet om muligheten til å kreve oppfriskning.

Dersom statens tilbud om erstatning ikke blir akseptert, kan eier eller rettighetshaver fremsette krav om at staten begjærer rettslig skjønn for tingretten for å fastsette erstatningen etter § 50. Kravet skal fremmes for Fylkesmannen senest seks måneder etter at tilbudet ble gitt. Dette følger av naturmangfoldloven § 51. Skjønnen holdes etter reglene i skjønnsprosessloven og reglene i naturmangfoldloven § 51 tredje ledd. Tingretten kan etter reglene i tvisteloven gi oppfriskning for oversittelse av fristen for å begjære skjønn. Direktoratet for naturforvaltning eller Miljøverndepartementet har ikke myndighet til å avgjøre slike søknader.

4.3.5 Erstatningsforhandlinger

Når en verneplan er vedtatt i statsråd ved kongelig resolusjon (kgl.res.) får Regjeringsadvokaten melding om dette fra Miljøverndepartementet. Regjeringsadvokaten har forhandlingsansvaret på vegne av staten i samtlige erstatningssaker. Regjeringsadvokaten skal også begjære skjønn i henhold til naturmangfoldloven § 51. Sakene fordeles på forskjellige advokater hos Regjeringsadvokaten, evt. til kommisjonærer dvs. private advokater i ulike deler av landet som tar slike saker på oppdrag fra Regjeringsadvokaten.

Fylkesmannen skal samle eventuelle erstatningskrav og oversende disse til advokaten. Fylkesmannens rolle i erstatningsfasen er å legge saken best mulig til rette for advokaten. Dette innebærer å bistå med opplysninger om verneområdet, dets faglige kvaliteter, fremtidig forvaltning, samt eventuelle konflikter som har oppstått i forbindelse med verne-saken osv. Fylkesmannen skal også ta stilling til spørsmål om fremtidig dispensasjonspraksis for verneområder hvor forvaltningsmyndigheten er delegert til Fylkesmannen. **Fylkesmannen skal ikke drøfte eller forhandle med grunneier og rettighetshaver om erstatning.**

For verneområder hvor forvaltningsmyndigheten er delegert til kommunen eller nasjonalpark-/verneområdestyrer, skal Fylkesmannen ta stilling til framtidig dispensasjonspraksis i samråd med disse. Fylkesmannens/kommunens uttalelser om dispensasjonssaker, kan inngå som forutsetninger i den enkelte erstatningsavtale eller i det enkelte erstatningsskjønn. Det kan tenkes at dispensasjonspraksis bør være forskjellig i ulike deler av et verneområde (differensiert forvaltning). En forvaltningsplan for området kan da være et meget nyttig hjelpemiddel (se [kap. 5.2](#) om differensiert forvaltning og [kap. 5.3](#) om forvaltningsplaner).

Forvaltningsplanleggingen bør starte så tidlig som mulig. For nasjonalparker og landskapsvernområder er det lovfestet at det skal utarbeides utkast til forvaltningsplan som skal legges fram samtidig med vernevedtaket. Fylkesmannen/kommunen eller nasjonalpark-/verneområdestyret bør uansett ha så god kjennskap til områdets naturkvaliteter og tålegrenser i forhold til bruk at det er mulig å gi klare svar på forespørsler om fremtidig dispensasjonspraksis i erstatningssammenheng. Dersom forvaltningsmyndigheten likevel er i tvil om fremtidig forvaltningspraksis, bør en restriktiv dispensasjons-

praksis legges til grunn for erstatningsoppgjøret. Hvis utgangspunktet er omvendt, vil en senere skjerpet praksis kunne utløse nytt skjønn. Det er imidlertid Direktoratet for naturforvaltning som godkjenner alle erstatningsavtaler. Spørsmål om avtale/skjønnsforutsetninger som kan medføre behov for endringer i vernereglene må derfor avklares med direktoratet. Forvaltningsmyndigheten har ikke hjemmel til å avgjøre slike spørsmål.

Dersom direktoratet aksepterer at endringer i vernereglene legges inn som avtale- eller skjønnsforutsetninger, må Fylkesmannen/kommunen/verneområdestyret snarest utarbeide et endringsforslag som sendes til direktoratet for videre behandling. Forvaltningsplan kan være nødvendig for, eller kan lette erstatningsoppgjøret. Etter nærmere avtale med Direktoratet for naturforvaltning kan kostnader til utarbeiding av forvaltningsplan dekkes over erstatningsbudsjettet.

4.3.6 Utbetaling av erstatning og dekning av saksomkostninger

For saksomkostninger i første instans (underskjønn) vil grunneiere normalt få dekket nødvendige saksomkostninger. For overskjønn (overprøving av skjønn ved høyere domstol) begjært av en grunneier, vil han/hun få dekket sine omkostninger hvis resultatet er bedre enn underskjønnet. Der staten begjærer overskjønn vil grunneier få dekket nødvendige saksomkostninger.

Erstatningene utbetales alltid som en engangs-erstatning. I tillegg vil det bli utbetalt avsavnsrente for perioden mellom vernevedtak og utbetaling av erstatning.

Direktoratet for naturforvaltning sørger for utbetaling av erstatning og saksomkostninger. Det er utarbeidet rutiner for arbeidsdelingen mellom statens advokater, Fylkesmannen og direktoratet i slike saker. Fylkesmannen skal bistå Regjeringsadvokaten i forbindelse med erstatningsoppgjøret. Dette gjelder fremskaffing av adresselister og kontonummer, samt øvrig informasjon og opplysninger om verneområdene på forespørsel fra Regjeringsadvokaten.

Etter at skjønnsbegjæring er tatt ut, kan rettighetshaver kreve forskudd på påløpte saksomkostninger, se naturmangfoldloven § 51 jf. skjønnsprosesslovens § 54 tredje ledd jf. oreigningsloven av 23.10.1959, § 15 tredje ledd. Det er en forutsetning at saken

vil ta mer enn ett år. Direktoratet for naturforvaltning vurderer om rettighetshaver har krav på utbetaling av forskudd og tar stilling til om forskudd skal innvilges. Dersom det er begjært skjønn må krav om forskudd behandles av skjønnsretten. Hvis Fylkesmannen får krav om utbetaling av forskudd på saksomkostninger, skal kravet sendes snarest til statens advokat. Når statens advokat har behandlet saken, oversendes saken samlet til videre behandling i Direktoratet for naturforvaltning.

4.3.7 Avtale om erstatning

Det er ønskelig at flest mulig av erstatningssakene skal løses i minnelighet, dvs. at det inngås avtale om erstatning mellom grunneier/rettighetshaver og staten.

Ved frivillig vern får grunneierne utbetalt erstatningen i henhold til inngått avtale umiddelbart etter vernevedtak.

Det er innført en vederlagsordning for frivillig vern som går ut på at det blir utbetalt vederlag fra underskriving av avtale og fram til vernevedtak. Vederlaget beregnes ut fra størrelsen på erstatningsbeløpet.

Du kan lese mer om frivillig vern i [kap. 3.1](#).

Som ledd i erstatningsoppgjøret kan staten også tilby/få tilbud om å kjøpe et verneområde som et alternativ til å betale erstatning for det økonomiske tap som eieren er påført gjennom vernet. Dette er mest aktuelt i forbindelse med skogvern.

Det er direktoratet som avgjør spørsmål om kjøp, eventuelt etter avklaring med Miljøverndepartementet.

En avtale om erstatning kan også gå ut på at staten i stedet for å tilby erstatning i penger tilbyr en grunneier et egnet areal som erstatning for et privateid vernet område. I utgangspunktet er dette bare aktuelt i erstatningsoppgjøret for skog, og spesielt i tilfeller der næringsgrunnlaget for vedkommende grunneier gjør det nødvendig med en slik ordning. Ingen har krav på en slik avtale. I forbindelse med skogvern skal staten likevel forsøke å tilby areal til berørte grunneiere som foretrekker en slik ordning framfor erstatning i penger. Det må i så fall finnes tilgjengelig og egnet areal som helt eller delvis kan erstatte den skogen som er vernet. Både beliggenhet, skogkapital, arrondering og tilgjengelighet vil være avgjørende i denne sammenheng. Fylkesmannen skal kartlegge arealer som kan være aktuelle for slike ordninger. Deretter skal Fylkesmannen kontakte Direktoratet for naturforvaltning for å avklare om forhandlinger kan starte opp.

Direktoratet eller Regjeringsadvokaten utformer og sender et tilbud med akseptfrist til grunneier. Avslås tilbudet vil det bli ordinær pengeerstatning og arealet tilbys andre berørte grunneiere. Aksepteres tilbudet gjennomføres avtalen vanligvis som jordskifte ved jordskifteretten. Endelig avklaring av areal, rettigheter, interne uklarheter med mer avgjøres i mangel av en minnelig ordning av jordskifteretten.

Staten dekker grunneiers nødvendige omkostninger ved forhandlinger om avtale om erstatning og kjøp.

4.3.8 Erstatning for midlertidig vern

Erstatningsreglene i naturmangfoldloven gjelder ikke for vedtak om midlertidig vern.

Spørsmål om erstatning ved midlertidig vern må vurderes med utgangspunkt i de prinsipper som følger av Grunnloven § 105.

4.4 Forvaltningsmyndighet

Forvaltningsmyndigheten for et verneområde skal forvalte verneforskriften i tråd med verneformålet og gjennomføre nødvendige tiltak i verneområdet dersom verneverdier trues. Forvaltning av verneområder er et statlig ansvar, og siden 01.01.1984 har fylkesmennene som hovedregel vært ansvarlig forvaltningsmyndighet.

Den 25.06.1998 ble Direktoratet for naturforvaltning (DN) delegert myndighet til å fastsette forvaltningsmyndighet for verneområder.

Hvem som er forvaltningsmyndighet fastsettes i forbindelse med vedtak av vernet. Verneforskriften inneholder en standardbestemmelse om at *"Direktoratet for naturforvaltning fastsetter hvem som er forvaltningsmyndighet."*

Forvaltningsmyndigheten:

- har ansvar for den daglige forvaltning av verneområdet i tråd med retningslinjer gitt av DN
- skal gjennom dispensasjonspraksis og samarbeid med naturoppsynet påse at bruken av verneområdet er i tråd med verneformålet
- skal sørge for gjennomføring av tiltak som f.eks. informasjon, økologisk skjøtsel og fysisk tilrettelegging der dette er nødvendig av hensyn til verneformålet
- har ansvar for at det utarbeides en forvaltningsplan for verneområdet dersom det skal gjøres
- har ansvar for grensemerking av verneområdet, og skal påse at det føres et oppsyn der.

Forvaltningsmyndigheten for verneområder er lagt til Fylkesmannen, kommuner og statlige tilsynsutvalg. I tillegg har det vært gjennomført forsøksordninger der forvaltningsmyndigheten har vært lagt til et interkommunalt styre.

I løpet av 2010 og 2011 skal det etableres en ny ordning med lokal forvaltning av verneområder. For nasjonalparker og andre store verneområder skal forvaltningsmyndigheten legges til interkommunale nasjonalpark-/verneområdestyrene, og det skal ansettes statlige nasjonalpark-/verneområdeforvaltere som sekretærer for styrene. Forvaltningsmyndigheten for små områder legges til kommunene dersom kommunen ønsker det, og

dersom bestemte forutsetninger ligger til grunn, jf. Prop. 1 S (2009-2010).

Dersom kommunene ikke oppfyller kravene, skal Fylkesmannen være forvaltningsmyndighet.

Vedtaket fattet av Fylkesmannen, kommunene eller nasjonalpark-verneområdestyret kan påklages til Miljøverndepartementet.

Du kan lese mer om den nye forvaltningsmodellen i [Prop. 1 S \(2009-2010\)](#).

Det kommer mer informasjon om den nye forvaltningsordningen etter hvert.

Mot Dovrefjell - Sunndalsfjella nasjonalpark.

Foto: Svein Nic. Nordberg